

Antoni Clavé al seu estudi. Vers 1952

CLAVÉ: UN PINTOR CATALÀ DE L'ESCOLA DE PARÍS

«Per a la majoria de la nostra gent Antoni Clavé és, simplement, un pintor rellevant; un dels nostres pocs artistes que ha sabut imposar el seu nom català arreu del món. Gràcies a les exposicions realitzades a la Sala Gaspar de Barcelona, els barcelonins han pogut seguir de prop diversos aspectes del Clavé pintor, escultor i gravador.

«Però hi ha un Clavé cartellista, un Clavé il·lustrador i un Clavé escenògraf que són molt poc—o no gens—coneguts entre nosaltres, perquè els anys durant els quals pogué desenvolupar aquestes facetes corresponen, la primera als anys anteriors a la nostra Guerra Civil o al mateix període d'aquesta, la segona i la tercera als primers temps de l'exili i a la consegüent incomunicació amb el nostre país. Apressem-nos a dir que entre els diversos aspectes de la personalitat de Clavé no hi ha contradicció, sinó evolució paral·lela.

[...]

«Clavé és un pintor català de l'Escola de París. Cal donar a cada un d'aquests vocables el seu pes específic. He dit i escrit diverses vegades que la característica de l'Escola de París no és la unitat sinó la diversitat. Les bases sobre les quals es fonamenta aquesta escola són la llibertat i el cosmopolitisme. Una llibertat aspra, dura, sovint amarga, en la qual els artistes són posats a prova, però a la qual semblen, a desgrat de les moltes adversitats que han de superar, adscrits. Potser el fet de deixar-los en completa llibertat, i el venir, la majoria d'ells, de contrades molt diferents d'Europa o de més enllà, fa que la competència s'estableixi tot seguit a nivell

universal. El cert és que, en intentar de fer emergir el que de més profund hi ha en cadascú, allò que el pot distingir o caracteritzar enfront dels altres, gairebé sempre acaben acudint a les pròpies arrels, al seu pòsit ancestral, i engendren una obra que, sovint, duu les característiques de llur país o de llur passat col·lectiu.»

[...]

«¿D'on han sortit el blau i el vermell de Clavé? Observem, de moment, que el seu blau i el vermell tenen un substrat i una violència molt nostres, i semblen fills de la reacció que hem assenyalat abans, enfront de la mesura i dels matisos de la paleta francesa. Però, si el blau pot haver estat provocat—és sempre una hipòtesi—per l'aproximació a Picasso, el vermell sembla del tot autònom. L'origen d'aquests dos colors pot ser interpretat de diverses maneres. Podem considerar que, com per a tot pintor, els seus colors Clavé ja els duia en ell, en la seva retina, en la seva sensibilitat. Podem considerar que aquesta aportació personal és condicionada pel país, per la llum, per la terra, pel paisatge. Però també podem argumentar que el seu origen és degut a causes subjectives o socials, a vegades fàcils d'endevinar, a vegades recòndites i fins i tot amagades als ulls del pintor mateix. És molt possible, per tant que el seu vermell angoixant sigui degut a les seves vivències de la Guerra Civil i de l'exili, i pensar, encara, que la turbulència i la desesperació dels seus vermells són els de la sang vessada, que els ulls de Clavé, que conegué les trinxeres, veieren al seu entorn. És molt probable que aquesta interpretació contingui la veritat darrera.

«Però també m'he preguntat, més d'un cop, si aquest blau i aquest vermell no corresponen a un element cultural molt més recòndit, entenen per cultura tots els fets socials i ambientals que afaïonen la nostra sensibilitat a partir de la nostra infantesa. En una paraula, no sé si, durant la seva adolescència i la seva primera joventut a Barcelona, Clavé fou un afeccionat al futbol i, més concretament, al Futbol Club Barcelona, els colors del qual tothom sap que són el blau i el grana. Car aleshores podria haver-se esdevingut el següent: que la participació als espectacles de futbol, interromputs per la Guerra Civil, restessin en ell, sense ni ell adonar-se'n, formant part d'un passat feliç, fabulós i inassolible quan més lluny quedava, i que ell, a través de la pintura, tractés de recuperar, també sense adonar-se'n, aquest paradís perdut de la seva joventut. Aleshores, el blau i el grana, d'antuvi feliços, ell podria perfectament haver-los trobat o recuperat a través de Picasso i de la Guerra Civil (perquè una cosa no contradiu l'altra), però ara tenyits de dol i de sant. És una interpretació que gairebé correspon a una perquisició psicoanalítica.»

Collage d'Antoni Clavé «Retorn del Japó», 1987
reproduït al targetó anunciant exposició de
pintura, escultura i collages a la Sala Gaspar el
maig del 1987

Barcelona, 27 d'abril del 1980

Fragment de *Clavé: un pintor català de l'escola de París*, dins *Obra literària completa II* (Galàxia Gutenberg/Cercle de Lectors. Barcelona, 2005)

CLAVÉ EN EL PANORAMA DE LA PINTURA ACTUAL

«Tot el fetge triturat de la literatura moderna es troba reflectit en la pintura d'Antoni Clavé. Clavé lluita amb l'objecte. No el respecta com un Matisse ni l'anul·la com un Miró. Les emanacions dels objectes són, per a Clavé, més importants que els objectes mateixos. Per aquest mot, *emanacions*, comprenem que tot, sota els nostres ulls, esdevé pantà. Un gran pantà de rostres, sabates, pomes o paisatges. Si els *realistes* volien donar-nos el món en tres dimensions, a base del clarobscur i de la perspectiva; si els *impressionistes* volien enfonsar la tela, fer-la desaparèixer, per fer aparèixer algun miracle de la llum; si els *surrealistes* insisteixen en una determinada dimensió cerebral o fantasmal, un grup de pintors actuals sembla treballar a voler fer emergir la pintura de la tela mateixa: fer emergir la matèria. És ella, ara, la que té dret a la paraula. Escoltar-la i obeir-la—potser conduir-la—és el deure del pintor.

«La matèria, que hem vist amb Van Gogh, que hem vist amb Leonardo, amb Goya, amb Picasso, que ha anat maridada a mil i mil noms més, és ara una constant, potser l'única

constant en aquest món de crisi, de traspàs, de violència. Fugits els esquemes amb què els homes s'havien construït els seus mons i no podent, per tant, el pintor actual, oferir-ne cap d'original, dues posicions semblen només saludables: o l'exploració folla, escabellada, desordenada, absurda de tots aquests esquemes (Picasso) o l'aferrament a allò que en constitueix més elementalment el suport. [...] Endevinem que aquest sentit de la matèria, que crida amb violència a les portes de la pintura de Clavé, acabarà per imposar-se i imperar, que acabarà essent mestressa i senyora absoluta. Que encara demani un rostre humà per a expressar-se, per a *emergir*, o un final desesperat de bodegó, és anecdòtic. Llegir les teles de Clavé no és llegir aquest rostre o aquest bodegó o un possible paisatge, sinó el dolor, la delícia, la joia, el desig, la set, la insatisfacció, l'orbessa, que la matèria ha volgut engendrar. Més terrosa en uns llocs, més líquida, més oliosa, més difunta, més parsimoniosa o més veloç en altres, totes aquestes propietats juntes ens parlen de regions més profundes de les que se solen descriure en la pintura *anecdòtica*. Tot ha esdevingut anecdòtic en el nostre món. Tot ha esdevingut fulletonesc. I no hi ha manera de defugir aquesta asfíxia que aquest excés de *literatura* ens produeix, sinó rendint-se a l'evidència primera: que la *matèria és l'ànima*.»

París, abril del 1947

Fragment de *Clavé en el panorama de la pintura catalana actual*, dins *Obra literària completa II* (Galàxia Gutenberg/Cercle de Lectors. Barcelona, 2005)

MARIA, MARE D'EN CLAVÉ

El més probable és que Josep Palau i Fabre i Antoni Clavé es coneguessin a París. De fet, la correspondència entre ambdós que ens consta a l'arxiu és a partir del 1947. Però sembla que l'amistat fou duradora i autèntica. Compartien la passió per Picasso i Palau sentia una profunda admiració per l'obra i la tècnica de Clavé. També tenim constància, perquè a la Fundació hi tenim exposades un parell d'obres seves, que Palau i Fabre admirava a Maria Sanmartí, mare de Clavé, que als seixanta anys es posa a pintar i a fer ceràmica. Conservem alguna carta del mateix Clavé que el convida a dinar a casa i a veure les ceràmiques de la seva mare. Tenim també un fulletó d'una exposició de dibuixos i ceràmica de Maria Clavé a la galeria Mirador de París, on Josep Palau i Fabre, amb el pseudònim de *L'Alchimiste*, parla de la pintora. Aquesta exposició fou realitzada del 22 d'abril al 7 de maig del 1949. A l'anvers del fulletó, també hi ha unes paraules de Maria Sanmartí on explica que els amics del seu fill són els que l'han engrescat a continuar la tasca amb la pintura i la ceràmica. Sens dubte, un d'aquests amics del seu fill que l'engrescà, fou Josep Palau i Fabre.

Us reproduïm un fragment del que en diu als *Quaderns de l'Alchimista*:

«Avui, enmig d'aquesta tempestat, en aquest pèlag asfixiant i sobresaturat que és, tot sovint, París, ens ha sobtat els car veritablement prodigiós de Maria Clavé. Una nova cabriola de l'esperit, una facècia imprevista, ens era reservada en l'obra d'aquesta dona que, a l'edat de seixanta anys, mig impossibilitada, s'ha posat a dibuixar per entretenir-se i ha acabat meravellant-nos. Aquesta puerilitat total del seu gest—que és la del seu traç—és allò que més compta per a nosaltres. Car avui tot sembla massa volgut, massa fabricat. La innocència sembla difícil de conquerir, hi ha un cansament general, una opressió atmosfèrica d'artifici.

«Maria Clavé—Maria, mare d'En Clavé, com signa ella—dibuixa acompanyant la mà esquerra amb la mà dreta. La *gaucherie* és, en ella, un fet espontani, no una manera o un estil. El resultat és aquesta mena de poesia en colors que té tota la gràcia i el candor del dibuix infantil, carregat amb l'espera de tota una vida. Com si la infantesa hagués trigat en ella seixanta anys a emergir o com si rebrotés ara, però més potent, més anhelant, més joiosa que mai.

«Deixant a part el valor intrínsec d'aquestes obres i el que se'ls pugui concedir en el futur (entre les de Maria Clavé n'hi ha algunes on el sentit del color i de la composició podria ser envejat per qualsevol pintor d'avui), el que ens interessa en elles és el valor de testimoni. Car, si avui girem els ulls cap a aquesta mena d'obres i tenen més poder en nosaltres que molta saviesa plegada, és per un desig de puresa, de retrobament que, malgrat tot, no cessa de perseguir-nos. I, si la paraula *poesia* centra totes les nostres activitats, és perquè ens sentim voltats d'una prosa espessa que caldrà que un dia o altre ens expulsem definitivament del damunt. Si preferim sentir l'esguard admirat que ens pot venir a través d'un d'aquests dibuixos, més que no pas la contemplació d'una obra mestra, és a causa d'aquesta xarxa immensa de mirades vergonyants que acaben entelant-nos la visió joiosa de les coses. El cas de Maria Clavé sembla confirmar les nostres possibilitats humanes de *miracle*.

«Salvar l'infant que hi ha en nosaltres és la primera condició per a salvar l'home.

París, 1948»

CORRESPONDÈNCIA

La correspondència conservada a l'arxiu entre Clavé i Palau s'inicia el 1947, amb una carta de Clavé escrita des de Londres i on li parla de l'enyor per París. La darrera carta que conservem és datada el 2 d'agost del 1971. En la correspondència dels anys 40-50, Clavé escriu en català. Els anys seixanta les cartes són escrites en francès i els anys 70 Clavé torna a recuperar el català, tot i que amb tics del francès, per adreçar-se al seu amic Palau. Us en transcrivim alguns fragments:

Londres, 2.11.47: «Prohibit anar amb una mossa a l'hotel si no sou casats com Déu o el civil manen. Alguns "couples" irregulars que vénen de França estan condemnats a viure cadascú en una cambra a part. Si al vespre un dels dos té ganes de jugar [...] cuidado, car si la raspa de l'hotel sent soroll, avisa l'amo i aquest t'amenança que si el fet es repeteix una altra vegada seran els "flics" que vindran per fotre't fora.»

Castres, 29-5-1960: «Em pregunto què passa. Veritablement has decidit esborrar-me del mapa? Per què no m'escrius? Per què encara no m'has enviat els papers traduïts? ... Hi ha tantes preguntes sense respondre!

Tot i així, confio tenir-los abans del 1er de juliol. M'agradaria un petit mot d'aquest estrany amic que ets tu. Ets tan refinat, Josep, que de vegades penso que n'ets massa: això et fa patir.»

París, s/d: «Estimat Palau, demà dissabte t'espero al taller a les dotze—si pots, ben entès—per venir a dinar a casa.

Vull que vegis les darreres ceràmiques de la mare i al mateix temps demanar-te quelcom.»

Saint Tropez, 11.9.70: «Estimat amic, perdona si contesto a la teva lletra amb tant de retard. No visc a París des de fa prop de 4 anys. Massa gent, massa bullit, masses cotxes i corredisses... He fet com tu. Visc vora el mar, a 3 km. de St. Tropez i en un lloc completament isolat del xivarri i dels "estiuejants».

Li explica que coneix Picasso el 42 però que la veritable trobada fou al 1944. «Fou per a mi un xoc importantíssim. Gràcies a aquest "rencontre" la meua pintura canvià ràpida i completament.»

Pel contingut de la carta, Palau li demana que li comenti els records de la seva amistat amb Picasso perquè Palau ja està treballant en el llibre *Picasso i els seus amics catalans*.

«No ho sé. Tots. Cada vegada que l'he vist—o qu'el veig— el choc és el mateix. M'intimida sempre, exactament com fa trenta anys. L'home és—no cal que et convenci a tu—extraordinari i el pintor monumental, senzill, amable, "gai". Parla "metier" amb la passió dels debutants. Quna diferència amb alguns d'aquestos genis d'avui—sobretot entre 20 i 30 anys—que creuen descobrir la pintura.»

St. Tropez, 2.8.71: Ha rebut el llibre *Picasso i els seus amics catalans* «És formidable Palau! Per culpa teua el dia que el vareig rebre em vaig adormir a les cinc del matí, car una vegada començat no em fou possible tancar-lo... fins a la darrera pàgina...»